GSK S4 02(M)
Exam. Code : SKM4B

অলংকাৰশাস্ত্ৰ আৰু অৰ্থশাস্ত্ৰ

চতুৰ্থ ষাণ্মাসিক

সংস্কৃত

খণ্ড ঃ ১

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপিকা মঞ্জুলা দেৱী, সংস্কৃত বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
অধ্যাপিকা সুদেষ্ণা ভট্টাচার্য, সংস্কৃত বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
ড° ইন্দিৱা শইকীয়া বৰুৱা, সংস্কৃত বিভাগ, প্রাগজ্যোতিষ মহাবিদ্যালয়

সমন্বয়ৱক্ষী ঃ ড° ইন্দ্রানী ডেকা, সহকাৰী অধ্যাপিকা, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৱাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৱ সদস্য

অধ্যায়	**অৱিহণা যোগাইছে**
১, ২, ৪	ড° গায়ত্রী শর্মা, সহযোগী অধ্যাপিকা, সংস্কৃত বিভাগ, সন্দিকৈ মহাবিদ্যালয়
৩, ৫, ৬	ড° সুধেন্দু মোহন ভদ্র, অৱসৱপ্রাপ্ত মূৱব্বী অধ্যাপক, সংস্কৃত বিভাগ, কটন মহাবিদ্যালয়

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু সম্পাদনা ঃ ড° ভাৱতী গোস্বামী, সহযোগী তথা মুৱব্বী অধ্যাপিকা, সংস্কৃত বিভাগ, বি ৱৰুৱা কলেজ (১, ২, ৪)
অধ্যাপিকা সুদেষ্ণা ভট্টাচার্য, সংস্কৃত বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় (৩, ৫, ৬)

গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড° ইন্দ্রানী ডেকা, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৱাজ্যিক মুক্তবিশ্ববিদ্যালয়

জানুৱাৰী, ২০১৯

Copyright © Krishna Kanta Handiqui State Open University

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State Open University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-Share Alike 4.0 License (international): http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/
For the avoidance of doubt, by applying this license KKHSOU does not waive any privileges or immunities from claims that it may be entitled to assert, nor does KKHSOU submit to the jurisdiction, courts, legal processes or laws of any jurisdiction.

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৱাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৱ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

মুখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাওঁ, ৱাণী গেট, গুৱাহাটী- ৭৮১০১৭
উপমুখ্য কার্যালয় ঃ হাউচফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী - ৭৮১০০৬ ;
Web : www.kkhsou.in

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয় ঃ অলংকাৰশাস্ত্ৰ আৰু অৰ্থশাস্ত্ৰ

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে আগবঢ়োৱা ষাণ্মাসিক পদ্ধতিৰ স্নাতক পাঠ্যক্ৰমৰ সংস্কৃত বিষয়ৰ চতুৰ্থ ষাণ্মাসিকৰ প্ৰধান পাঠ্যবিষয়। শিক্ষাৰ্থীৰ সন্মুখত সংস্কৃত সাহিত্যৰ বহুমূলীয়া মাণিক খচিত সম্পদসমূহ ইয়াত উন্মুক্ত কৰি দিয়া হৈছে। এই পাঠ্যবিষয়টিত সৰ্বমুঠ ১২ টা অধ্যায় আছে। ইয়াতে আপুনি সংস্কৃত সাহিত্যৰ কিছুমান উল্লেখযোগ্য বিষয়ৰ লগত অৱগত হ'ব পাৰিব। এই পাঠ্য বিষয়টিৰ নাম হৈছে— অলংকাৰশাস্ত্ৰ আৰু অৰ্থশাস্ত্ৰ। পাঠ্যবিষয়ৰ অধ্যায়সমূহ হ'ল— প্ৰথম অধ্যায়ত অলংকাৰশাস্ত্ৰৰ সম্প্ৰদায়সমূহ আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়ত সাহিত্যদৰ্পণৰ সাধাৰণ আলোচনা কৰা হৈছে। তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ অধ্যায়ত সাহিত্যদৰ্পণ (প্ৰথম পৰিচ্ছেদ) আৰু সাহিত্যদৰ্পণ ঃ (দ্বিতীয় পৰিচ্ছেদ) আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। পঞ্চম আৰু ষষ্ঠ অধ্যায়ত ক্ৰমে সাহিত্যদৰ্পণ (ষষ্ঠ পৰিচ্ছেদ)— নাটক, প্ৰকৰণ, নাটকৰ সন্ধি আৰু সাহিত্যদৰ্পণ (ষষ্ঠ পৰিচ্ছেদ)— শ্ৰব্যকাব্যৰ আলোচনা কৰা হৈছে। পাঠ্যবিষয়টিৰ দ্বিতীয় খণ্ডৰ সপ্তম অধ্যায়ত সাহিত্য দৰ্পন (দশম পৰিচ্ছেদ)— উপমা, ৰূপক, অনন্বয়, অপহ্নুতি অলঙ্কাৰ, অষ্টম অধ্যায়ত সাহিত্যদৰ্পণ (দশম পৰিচ্ছেদ)— দৃষ্টান্ত, বিভাৱনা, বিশেষোক্তি, উৎপ্ৰেক্ষা, সমাসোক্তি, ব্যাজস্তুতি অলঙ্কাৰ তথা নৱম অধ্যায়ত কৌটিল্যৰ অৰ্থশাস্ত্ৰ (সাধাৰণ আলোচনা), দশম অধ্যায়ত কৌটিল্যৰ অৰ্থশাস্ত্ৰ (প্ৰথম অধিকৰণৰ পাঠ্যাংশৰ আলোচনা), একাদশ অধ্যায়ত মন্ত্ৰাধিকাৰ, দ্বাদশ অধ্যায়ত শাসনাধিকাৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

খণ্ড পৰিচয় - ১

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে আগবঢ়োৱা ষাণ্মাসিক পদ্ধতিৰ স্নাতক পাঠ্যক্ৰমৰ সংস্কৃত বিষয়ৰ চতুৰ্থ ষাণ্মাসিকৰ প্ৰধান পাঠ্যবিষয়ৰ প্ৰথম খণ্ডৰ বাবে এই পাঠখিনি প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। এই পাঠ্যবিষয়টিত অলংকাৰশাস্ত্ৰ আৰু অৰ্থশাস্ত্ৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াত সৰ্বমুঠ ৬ টা অধ্যায় আছে।

পাঠ্যবিষয়টিৰ অধ্যায়সমূহ হ'ল—

অধ্যায় ১ ঃ অলংকাৰশাস্ত্ৰৰ সম্প্ৰদায়সমূহ

অধ্যায় ২ ঃ সাহিত্যদৰ্পণ - সাধাৰণ আলোচনা

অধ্যায় ৩ ঃ সাহিত্যদৰ্পণ (প্ৰথম পৰিচ্ছেদ)

অধ্যায় ৪ ঃ সাহিত্যদৰ্পণ ঃ (দ্বিতীয় পৰিচ্ছেদ)

অধ্যায় ৫ ঃ সাহিত্যদৰ্পণ (ষষ্ঠ পৰিচ্ছেদ)— নাটক, প্ৰকৰণ, নাটকৰ সন্ধি

অধ্যায় ৬ ঃ সাহিত্যদৰ্পণ (ষষ্ঠ পৰিচ্ছেদ)— শ্ৰব্যকাব্য

এই পাঠ্যখণ্ডটি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ লগে লগে সোঁ তথা বাঁওফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব পাৰিব। এইবোৰে আপোনাক মূল পাঠত উল্লেখ কৰা দৰকাৰী ধাৰণাসমূহ সৰল অৰ্থত বুজি পোৱাত সহায় কৰিব। 'জানি থোৱা ভাল' বাকচবোৰৰ যোগেদি আপুনি মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূৰ্ণ তথ্যৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব। আকৌ 'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ' যোগে আগবঢ়োৱা প্ৰশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্ৰগতি সম্পৰ্কে স্বপৰীক্ষণৰ সুবিধা প্ৰদান কৰিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্ৰশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া 'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান'ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়বোৰৰ শেষত 'আৰ্হি প্ৰশ্ন' হিচাপে কেইটিমান আৰ্হি প্ৰশ্ন তুলি দিয়া হৈছে। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে 'অধিক জানিবলৈ' শিতানত উল্লেখ থকা গ্ৰন্থসমূহ সাৰথি স্বৰূপ। আপুনি বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেইকেইখন অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **অলংকাৰশাস্ত্ৰৰ সম্প্ৰদায়সমূহ** ৫-১৪

কাব্যশাস্ত্ৰৰ আৰম্ভণি আৰু বিকাশ; অলংকাৰশাস্ত্ৰৰ বিভিন্ন সম্প্ৰদায়।

অধ্যায় ২ ঃ **সাহিত্যদৰ্পণ - সাধাৰণ আলোচনা** ১৫-২৩

সাহিত্যদৰ্পণ গ্ৰন্থখনৰ পৰিচয় ঃ অধ্যায়সমূহৰ বিষয়বস্তু; লিখকৰ পৰিচয়; লিখকৰ অন্য গ্ৰন্থসমূহ।

অধ্যায় ৩ ঃ **সাহিত্যদৰ্পণ (প্ৰথম পৰিচ্ছেদ)** ২৪-৪০

কাব্য অধ্যয়নৰ ফল ঃ কাব্য অধ্যয়নৰ ফল (মূল পাঠৰ ভিত্তিত অসমীয়া আলোচনা); কাব্যৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব প্ৰতিপাদন (মূল সংস্কৃত পাঠ) ঃ কাব্যৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব প্ৰতিপাদন; মম্মটৰ কাব্য লক্ষণ আৰু তাৰ খণ্ডন ঃ মম্মটৰ কাব্য লক্ষণ আৰু তাৰ খণ্ডন; বক্ৰোক্তিবাদৰ লক্ষণ খণ্ডন ঃ বক্ৰোক্তিবাদৰ লক্ষণ খণ্ডন; ধ্বনিকাৰৰ মত খণ্ডন ঃ ধ্বনিকাৰৰ মত খণ্ডন; ৰামনৰ ৰীতিবাদ খণ্ডন ঃ ৰামনৰ ৰীতিৱাদ খণ্ডন; বিশ্বনাথ কবিৰাজৰদ্বাৰা কাব্যৰ লক্ষণ নিৰূপণ, বিশ্বনাথ কবিৰাজৰদ্বাৰা কাব্যৰ লক্ষণ নিৰূপণ; কাব্যত দোষ আৰু গুণৰ স্বৰূপ।

অধ্যায় ৪ ঃ **সাহিত্যদৰ্পণ ঃ (দ্বিতীয় পৰিচ্ছেদ)** ৪১-৫৬

বাক্যস্বৰূপ - মূল সংস্কৃতপাঠ ঃ বাক্যস্বৰূপ - মূল পাঠৰ ভিত্তিত অসমীয়া আলোচনা; অৰ্থভেদ - অভিধা মূল সংস্কৃত পাঠ ঃ অৰ্থভেদ - অভিধা- মূল পাঠৰ ভিত্তিত অসমীয়া আলোচনা; লক্ষণা আৰু ইয়াৰ প্ৰকাৰ - মূল সংস্কৃত পাঠ ঃ লক্ষণা আৰু ইয়াৰ প্ৰকাৰ - মূল পাঠৰ ভিত্তিত অসমীয়া আলোচনা; ব্যঞ্জনা আৰু ইয়াৰ প্ৰকাৰ - মূল সংস্কৃত পাঠ ঃ ব্যঞ্জনা আৰু ইয়াৰ প্ৰকাৰ - মূল পাঠৰ ভিত্তিত অসমীয়া আলোচনা; তাৎপৰ্যবৃত্তি - মূল সংস্কৃত পাঠ ঃ তাৎপৰ্যবৃত্তি - মূল পাঠৰ ভিত্তিত অসমীয়া আলোচনা।

অধ্যায় ৫ ঃ **সাহিত্যদৰ্পণ (ষষ্ঠপৰিচ্ছেদ)— নাটক, প্ৰকৰণ, নাটকৰ সন্ধি** ৫৭-৬৭

দৃশ্য কাব্য, ৰূপক, অভিনয়; ৰূপকৰ সংখ্যা ঃ নাটকৰ লক্ষণ, প্ৰকৰণৰ লক্ষণ; নাটকৰ সন্ধি।

অধ্যায় ৬ ঃ **সাহিত্যদৰ্পণ (ষষ্ঠ পৰিচ্ছেদ)— শ্ৰব্যকাব্য** ৬৮-৮১

শ্ৰব্য কাব্য আৰু তাৰ ভাগ ঃ পদ্যৰ লক্ষণ আৰু ভাগ, মহাকাব্যৰ লক্ষণ, মহাকাব্যৰ লক্ষণৰ অসমীয়া আলোচনা, কাব্যৰ লক্ষণ, খণ্ড কাব্যৰ লক্ষণ, কোষ কাব্যৰ লক্ষণ; গদ্য কাব্যৰ লক্ষণ আৰু তাৰ ভাগ ঃ কথা, আখ্যায়িকা; চম্পূ কাব্য; বিৰুদ আৰু কৰম্ভক।